

Ú J A B B   A D A T O K
A   S Z E G E D I   F E H É R T Ó   M A D Á R V I L Á G Á H O Z
1 9 4 9 — 1 9 5 3

Írta : *Dr. Beretzk Péter*

Az Aquila 1944—1948-as éveket felölelő LI—LIV. sz. kötetében 10 éves megfigyelésem alapján megírt közleményben 1948. év végével zártam le észleléseimet. Az azóta eltelt 5 esztendő folyamán élethivatásom megengedte időközökben — csaknem mindenkor ünnepnapokon — módomban volt a megszokott mértékben megfigyeléseimet folytatni. 24 napos évi szabadságomnak idejét felaprózva, jórészt a fészkelők fényképezésére fordítottam. A szórványos megfigyelések mellett is sok új és értékes adatot gyűjtöttem, melyek évtizedes megfigyeléseim eredményei mellett is érdemesek megemlítésre. Néhány nevezetes 1954. évi észlelésem is megemlítem. Új fehértói fajok begyűjtésére is sor kerülhetett, másrészt az ismert és közönséges fajok megjelenésével, életével kapcsolatosan is sok feljegyzésre méltó esemény történt.

A Fehértó madaréletének kialakulásában mindenkor a vízviszonyok játszották a főszerepet. A rezervátum vízellátása a kiszámíthatatlan csapadék (vadvíz) mennyiségétől függ. 1949. és 1950. év inkább bővizű esztendőnek könyvelhető el. Bár a csapadék nem egyenletesen oszlott meg, mert voltak hosszabb — hónapokig is eltartó — csapadékmentes idők, általában a vízviszonyok kedveztek a madaréletnek: kedvező volt a vízmagasság mind a költéshez, mind a neveléshez. Az 1951. és az 1952. év a szárazság jegyében telt el, mely miatt a fészkeléseknek egy része teljesen elpusztult. De talán még ennél is nagyobb bajt okozott az 1953. év, amidőn a halgazdaság vízemelő készüléke teljesítményének többszörösére emelésével eddig még nem látott mennyiségű tiszavízzel árasztotta el a tavakat. A víz gáttól gáttig hullámozott. Természetes partszegély sehol nem volt, madártani szempontból értékes, ún. XI. tó szigetei jórészt víz alá kerültek, abban az időben, amidőn a gulipánok és széki lilék már tojásaikon ültek.

A halgazdaság kiszélesítésével a tájatalakítás tovább folytatódott. A madárvilág képeinek kialakulásában ez a körülmény döntő szerepet játszik. A halgazdaság újabb 500 holdat kapcsolt be a halastavak vérkeringésébe, ennek megfelelőleg több műszaki berendezést létesített. E kulturtevékenység következtében a Tisza vizével elárasztott területen megváltozott a táj képe. A szikes medencét hordalék tiszaiszap borította be s ezen az édesvízi flóra lett úrrá. A fűz vesszők fába szökkentek, viszont a széki sással tarkított szigetek helyébe hullámozó sík víz került. A szikes talaj, a szikes víz élő világának helyébe az elhódított területen az édes mélyvíz flórája és faunája költözött. Megfelelő terjedelmű szikes medence

szomszédságában madártañilag csak előnyt jelenthet ez az átalakulás, mert — mint előző cikkemben is rámutattam — a tájfauna gazdagságát emeli. A szikes terület nagyméretű zsugorítása viszont a megfelelő nagyságú élettér hiányában a szikes növényi és állati világot a pusztulás sorsára juttatja. A rezervátum helyes, optimális vízellátásának nagy akadályá az, hogy vízszabályozása a halastó csatornarendszerével van összeköttetésben. Gyakori eset, hogy bővizű záporok után a rezervátum fölős vize nem ereszthető le, mert a halastói tiszai főcsatornában a halastó víztárolása miatt magasabban áll a víz. Ilyenkor az áradás az egész költő-állományt tönkretelheti. A Természetvédelmi Tanács igyekezik a rezervátumnak vízellátását a halastói vízrendszertől függetleníteni.

A másfél évtizedes védettség jelentősen megváltoztatta a rezervátum képét. A valamikor legeltetett területen vízi növények évről évre nem burjánozhattak fel. A védettség a területnek jellegzetes növényét, a széki sást oly mértékben tenyészttette ki, hogy az teljesen benőtte a szikpadokat, szigeteket és a vízfelület legnagyobb részét. Szabad vízfolt már alig van. A kopár szik fészkelő madarai otthonukat elvesztették. A régi Fehértó jellegzetes madarainak megmentése érdekében a legsürgősebb feladat a széki sás kipusztítása, mely által a táj visszanyerné ősi arculatát. A jelen állapot csak sirályoknak, récéknek, bölömbikának, és a réti héják fészkelésének kedvez.

Bár az 1949. és 1950. év inkább „vizes” esztendőknék számított, a halastavak mégsem tudtak a rövid ideig tartó magas tiszai vízállás miatt a kellő vízmennyiséghez jutni, s így néhány tóban az alacsony vízzel borított területek igen kedvező viszonyokat teremtettek a parti madarak számára.

Beszámolómban csak azokat a fajokat említem meg, melyek életében a megszokott jelenségektől eltérő új viszonyokat észleltem. Megemlékezem azokról a fajokról is, melyek csak szórványosan voltak észlelhetők, és az elmúlt évek alatt látogatói voltak a rezervátumnak. A fajok felsorolásánál azt a sorrendet tartom, melyet főcikkemben is követtem. 1948. év végéről is szerepel néhány adat, amely előző tanulmányomból — annak időhöz kötött befejezése miatt — kimaradt.

Az észlelt fajok száma az elmúlt 5 év alatt 211-ről 240-re emelkedett. Ebből begyűjtésre került 217 faj. 17 fajjal emelkedett a begyűjtött madarak száma. A fészkelők száma 39-ről 62-re emelkedett. A preparált madarak 523-ról — a bőrökkel együtt — 786-ra szaporodtak fel.

A kis póling (*Numenius phaeopus L.*) száma a tavaszi felvonulás idején — ahogyan a halastavak fokozatosan elhódították az ősz szikes mocsárt — lényegesen megcsökkent. Egyes években, amidőñ a halastavak feltöltésére csak április második felében kerülhetett sor, azok tocsogóira még ezres tömegekben jártak be éjszakázásra. Amíg 1949-ben csak néhány csapat volt látható, 1950-ben kb. 1500-as, 1951-ben 5—600-as, 1952-ben 7—8000-es és 1953-ban ismét 5—600-as tömeg volt észlelhető. A madarak évenként változó száma egyúttal a vízviszonyokra is jellemző adatot mutat.

A nagy póling (*N. arquatus L.*) száma is jelentős mértékben megváltozott. A korai tavaszi felvonulásnál egy-egy esti behúzásnál még ezres mennyiséget is észlelhattünk (1952-ben mindössze 80—100 db volt a leg-

több mennyiség), az őszi mozgalom ős-Fehértót jellemző nagyméretű mozgalma teljesen elmaradt.

Vékonyesőrű póling (*N. tenuirostris Vieill.*). 1948-ban két példány 5 nagy pólinggal együtt áttelelt. Ez év őszén 6 db volt megfigyelhető, melyből több példány lövésre került. 1950. XI. 26-án 12 csapatban mutatkozott. 1951-ben egy madár ismét lövetett. Az észlelt madarak szeptemberi példányok. 1952 óta a csalmadaras lesgödör-vadászat szünetel, s így a vékonyesőrű pólingok megjelenését számon tartani nem lehetett.

Nagy goda (*Limosa limosa L.*). 1948 óta kevés számban 10—40 pár évről évre költ a Fehértavon. Kora őszi vonulásában kedvező viszonyok mellett többeszes tömeg is észlelhető.

Kis goda (*L. lapponica L.*). 1948. augusztus 22-én 1, szept. 7-én 1, 1951. szept. 4-én 1, 1953. szept. 6-án 3 példány lövetett.

Csigaforgató (*Haematopus ostralegus*). 1952. IX. 8-án 3 db sziget szélén álldogált, rövid tartózkodás után délnek vonultak, 1953. június 7-én egy magányos példány begyűjtésre került. Öreg tojó.

A sárszalonkák mozgása a szokott volt. Első ízben került begyűjtésre a nagy sárszalonka (*Capella media Lath.*). Évről évre inkább ősszel tűnt fel egyes példánya. 1951. VIII. 16-án egy tiszta fehér albinót észleltem.

Gulipán (*Recurvirostra avosetta L.*). 1949-ben 75—80 pár fészkelte. Május végi felhőszakadás sok fészkaljat tönkretett. 1950-ben kb. 100 pár fészkelte. A 11-es halastó feltöltése 25—30 fészket tett tönkre. 1951-ben 140—150 pár fészkelte. A két hétig tartó esőzés a fészkek egy részét elmosta. 1952-ben 58—60 fészkek, melyből halastói feltöltés következtében a fészkek egy harmada pusztult el. 1953-ban a rezervátum tartós elöntése következtében mindössze 7 pár gulipán fészkelte le. Az érkezett, kb. 300 gulipán elhagyta a Fehértavat, fészkelni nem tudtak. A legsúlyosabb volt a helyzet 1954-ben; akkor mindössze két pár költött. 25—30 fészket elmosott a XI. tó feltöltése. Június második felében a gulipánok elhagyták a Fehértó területét.

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus L.*). Évente visszatér 8—25 költő pár. 1949-ben 10—12, 1950-ben 15 pár, 12—14 pár, 1951-ben 18—22 pár, 1952-ben 20—25 pár, 1953-ban 8—10 pár tért vissza költésre. Fészekpusztulás — különösen 1952-ben — itt is elég nagyméretű volt.

Vékonyesőrű víztaposó (*Phalaropus lobatus L.*). Első példánya 1946. IX. 15-én, a második példánya 1950. VIII. 27-én került begyűjtésre. Ezenkívül észleltem még 1948. IX. 10. és 12-én 1—1, 1951. VIII. 5-én 1 és VIII. 26-án 2 darabot.

A cankók száma és időzése a szélsőséges vízellátási viszonyok miatt igen megcsappant. Egy-egy alkalmas tavaszon a pajzsos cankók (*Philomachus pugnax L.*) száma több ezerre szaporodott fel. A tavi cankó (*Tringa stagnatilis Bechst.*) első őszi csapatai már július második felében megérkeznek. Augusztusban számuk több százra emelkedik, szeptemberre eltűnnek. Gyakoriak egyes nyári példányok, de újabb fészkelését kimutatni nem sikerült.

Fenyérfutó (*Crocethia alba Pall.*) 1—2 példányszámban rendszeres őszi vendég. Megtalálható volt 1948. VIII. 29-én 1, 1949. VIII. 29-én 1, 1951. IX. 23-án és 1953. IX. 7-én 1 példány.

Havasi partfutó (*Calidris alpina* L.). A Fehértónak ez az év csaknem minden hónapjában jelenlevő jellegzetes madara, a mély vizek miatt csak kisebb csapatokban volt látható őszi és tavaszi rendes vonulása idején. A halastavak leeresztése után XI. és XII. elején több százas csapatban volt.

Havasi lile (*Charadrius morinellus* L.). Egy magányos madár előfordulását jegyeztem fel 1950. okt. 24-én.

Kőforgató (*Arenaria interpres* L.) megjelenési adatai a következők: 1948. VIII. 29. 1, IX. 2. 1, IX. 7. 1. 1949. V. 19. 2 kiszínezett nászruhás, 1950. V. 21. 1 nászruhás, VIII. 20. 1 vedlő nászruhás, VIII. 24. mint előbbi. 1951. VII. 21. mint előbbi, IX. 2. 2, IX. 9. 1, 1952. VI. 1 nászruhás, 1953. VIII. 30. 1, IX. 6. 2.

Ujjas lile (*Squatarola squatarola* L.). Minden ősszel előfordul. Tavaszi vonuláson nem észleltem. Kevesebb számban mutatkozik. 1948. IX. 13. három, X. 7. tíz, X. 10. tizennyolc, X. 17. kilenc, X. 29. három, X. 31. nyolc. 1949. IX. 4. kettő nászruhás, IX. 25. tizenkettő, X. 9. kilenc, 1950. VII. 10. egy nászruhás, IX. 24. három, X. 8. huszonöt, X. 29. öt, XI. 12. nyolc. 1951. VIII. 5. egy nászruhás, VIII. 16. kettő nászruhás, VIII. 19. kettő nászruhás, VIII. 26. három nászruhás, IX. 2. egy vedlő, X. 7. nyolc-tíz, X. 14. tizenöt-tizennyolc, X. 28. tizennyolc-húsz, XI. 25. tizenkettő. 1952. VI. 26. egy nászruhás, VIII. 20. négy nászruhás, VIII. 31. három nászruhás. 1953. VIII. 29. három, ebből egy nászruhás, kettő vedlő, IX. 13. kettő, IX. 20. nyolc, IX. 27. tizenkettő, X. 9. hét-nyolc, X. 25. nyolc, XI. 1. tizenegy, XI. 22. tíz.

A fehértói sziknek egyik legjellemzőbb költőmadara a *széki lile* (*Charadrius alexandrinus* L.) lassanként eltűnik úgy, ahogyan a mélyvíz elhódítja a sziket. Kefesűrűségű székisás-tenger borítja a hajdani kopárságokat. 1953-ban 8—10 pár, 1954 tavaszán már csak néhány pár találta meg fészkelő helyét. A több száz párban — még csak nem is olyan régen — költő madár ismeretlenné lesz a tó területén. A hajdan nagy csapatokban járó partfutók hasonló okból fogytak meg.

A sarlós partfutóból (*Calidris testacea* Pall) még előkerül egy-egy csapat. Legjobban kitart a rozsdás törpe partfutó (*Calidris minuta* Leisl.), mely fajból a lehalászás után kiürített halastavakban még novemberben is láthatni csapatokat. Említésre méltó a sarki partfutó mutatkozása. Előző tanulmányomban az 1936. évig előkerült példányokról tettem említést. Azóta megfigyelhető volt: 1938. IX. 21. egy, 1939. VIII. 13. kettő, 1940. IX. 22. egy, 1948. IX. 1. egy, 1950. IX. 10. egy, 1951. IX. 4. egy és 1951. IX. 9. egy madár, 1952. IX. 22-én ♀ lövettet.

A dankasirályra (*Larus ridibundus* L.) a megváltozott viszonyok kedvező hatással voltak. A rezervátum sűrű székisás tenyészete, valamint XI. halastónak ún. Korom-szigete igen kedvező fészkelési helyet biztosítottak. A fészkelő párok száma évről-évre szaporodik.

A szerecsensirály (*Larus melanocephalus* Temm.) fészkelését 1953-ban sikerült első ízben kimutatni, amidőn 2 pár csaknem repülő fiai találtam. 1954. június 27-én három példányt figyeltem meg, melyből egyet begyűjtöttem. Három tojásos fészkealját találtam. A nagy sirályok (*L. argentatus* és *L. fuscus*), az ezüst- és heringsirályok tavasztól őszig változatlan szám-

ban — öreg és fiatal — látogatják a tavat. 1952 nyarán VIII. 31-ig 16—24 példányszámban mutatkoztak.

A lócsér (*Hydroprogne tschegrava* Lep.) a Fehértó rendszeres átvonulójának bizonyult. 1948-ban öt alkalommal 10 madár, 1949-ben 11 alkalommal 20 madár, 1950-ben 5 alkalommal 9 madár, 1951-ben 6 alkalommal 24 madár, 1952-ben 7 alkalommal 21 madár, 1953-ban 4 alkalommal 9 madár volt megfigyelhető. Legkorábbi megjelenésük tavasszal IV. 4., őszi vonulásban legkésőbbi mutatkozási dátum X. 1.

A kis esér (*Sterna albifrons* Pall) a kopár szikzátonyok eltűnésével rendszeresen fészkelő ritka madár, eltűnésével is számolnunk kell. 1948-ban 6—7 pár, 1949-ben 3 pár, 1950-ben 2 pár, 1952-ben 3 pár, 1953-ban 2 pár fészkelte. 1954-ben 2 pár kísérletezett fészkeléssel, egyik tojó le is tojt, a halastó vízársztásával fészkelő területüket elhagyták.

Csüllő (*Rissa tridactyla* L.) 1948. XI. 6—9-ig négy-öt, 1950. XI. 5—7-ig öt-hat, 1951. XI. 7-től XI. 25-ig négy példányban volt megfigyelhető.

Ékfarkú halfarkas (*Stercorarius parasiticus* L.). 1950. VI. 25. egy, VI. 28. egy, VII. 22. egy, 1951. VII. 14. egy, VII. 24. egy, IX. 4. egy, X. 14. egy, 1952. VII. 27. egy, VIII. 5. kettő, 1954. VII. 11. kettő és VII. 16-án kettő volt megfigyelhető. A fehértói gyűjteménybe e fajból 14 madár került.

Nyílfarkú halfarkas (*Stercorarius longicaudus* Vieill.). Az előző években begyűjtött egy öreg és egy fiatal példányon kívül (1935. VIII. 29., 1941. VII. 6.) e ritkán megjelenő fajt 1949. VII. 24-én és VII. 26-án észleltem. Ez utóbbi öreg madár szürkegémét hajtott.

Énekes hattyú (*Cygnus cygnus* L.). Első ízben 1949. II. 19—20-án észleltem nyolc példányt. 1950. I. 16-án egy, XII. 31-én kettő, 1952. I. 6-án egy, I. 13-án egy, 1953. X. 25-én egy példány volt megfigyelhető. A fehértói gyűjteménybe 3 madár került.

Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis* Pall). Első példány egy hatos csapatból 1946. XI. 8-án lövetett. Mutatkozott még 1949. X. 20-án, amidőn ötös csapatban volt látható.

Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna* L.). Újabb előfordulási adatok: 1950. XI. 26. egy, 1951. III. 4. egy, XI. 25. egy, 1952. V. 10. egy, 1953. XI. 22. három.

Nagy lilik (*Anser albifrons* Scop.). 1948. VI. 8-án hat pelyhest vezetett. Minden valószínűség szerint visszamaradt gyógyult sebzett lúd költhetett. 1949 és 1950 nyarán is feltűntek öreg madarak (1950. VI. 8-án kettő párban). Fészkelésük bizonyítható nem volt.

Kis lilik (*Anser erythropus* L.). 1949—50 telén nagyobb mennyiségben vonult át. A lőtt libák átnézéséből megállapítható volt, hogy nagyobb mennyiségben vonultak át.

Nyári lúd (*Anser anser* L.). A halastó létesítése előtt rendszeresen költő e lúdfaj tojását 1948. V. 6-án találtam meg. Az 5 tojásos fészket kifosztották. 1949-ben több pár kezdett fészkelni, de a rohamosan apadó víz miatt költőterületüket elhagyták. A nyári lúdból a legtöbb a következő napokon volt észlelhető: 1948. IV. 4—IV. 11-ig 100 körül, 1949. IV. 3. százötven-kétszáz, XII. 11. kettőszázötven-háromszáz, 1950. IV. 23.

ötvenöt-hatvan, XI. 7—19-ig 250—300. 1951. III. 11. százötven-kettő-száz.

Fészkelő récék: kendermagos réce (*Anas strepera* L.), tőkés (*A. platyrhyncha*), nyíl farkú (*A. acuta*), böjti (*A. querquedula*), kanalas (*Spatula clypeata*), barát- (*Nyroca ferina*), cigányréce (*N. nyroca*). A mély víz e két utóbbi bukórécéfajnak kedvez.

A kékesőrű réce (*Oxyura leucocephala* Scop.) begyűjtése 1948. I. 15-én sikerült. 1951. III. 18-án egy pár volt megfigyelhető. Nyári előfordulása (1948. VI. 15., tojó) valószínűvé teszi fészkelését. Lövetett még 1953. IX. 20-án tojó.

A kontyos réce (*Nyroca fuligula* L.) rendszeres átvonuló. Tavaszii vonulása április végére is eltolódik, sőt 1953-ban VI. 28-án is észleltem 3 példányt.

Kormos réce (*Oidemia fusca* L.) négy ízben volt megfigyelhető: 1947. XII. 21., 1948. II. 8., 1949. I. 23., XI. 27-én.

Jeges réce (*Clangula hyemalis* L.). A már begyűjtött 3 példányon kívül 1949. X. 29-én is lövetett egy példány.

Örvös bukó (*Mergus serrator* L.) újabb előkerülési adata 1950. XII. 10.

Gödény (*Pelecanus onocrotalus* L.). Öreg madár 1952. V. 2—8-ig tartózkodott a tavon.

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps griseigena* Bodd.) fészkelése valószínű. 1949. IV. 18-án, 1950. V. 21-én is megfigyeltem példányait.

Füles vöcsök (*Podiceps auritus* L.) első példánya 1950. XI. 19-én került begyűjtésre. Megfigyeltem még 1952. XII. 14-én.

Sarki búvár (*Colymbus arcticus* L.) a következő időkben volt észlelhető: 1948. X. 7—8. egy, XI. 7. egy, XI. 9. kettő, XI. 14. kettő, XI. 21. egy, 1949. X. 30. egy hetes és egy négyes csapat, X. 31. egy díszruhás került lövésre, XI. 6. egy, 1950. XI. 1. egy, 1951. X. 28. egy, XI. 25. egy, XI. 30. egy.

Északi búvár (*Colymbus stellatus* Pontopp.). A gyűjteményben levő 1946. XI. 12-én esett példányon kívül 1947. X. 17-én lövetett egy és 1951. XI. 1-én észleltetett egy.

Kanalas gém (*Platalea leucorodia* L.). III. 15—25-ike között érkeznek az elsőek. IX. hóig úgyszólván minden hónapban észlelhetők kisebb-nagyobb számban. A Fehértavon nem költ. Elszórt tojását találtam. Nyár derekán mutatkoznak legnagyobb számban. 1948. VI. 29-én 160—180, 1949. VI. 16. negyvenkettő, 1950. VI. 22. ötven-hatvan, VIII. 13. százötven körül, VIII. 20. háromszáz körül, 1951. VI. 16. negyvenöt, VIII. 15. százötven körül, 1952. VI. 29. hatvan-hetven, VIII. 24. kétszázötven körül, 1953. VII. 5. hatvan-hetven, VIII. 23. kétszázötven körül.

Szürke gém (*Ardea cinerea* L.). A fehértói-halastó valóságos kelepceje ezeknek a madaraknak. A légvonalban kb. 7 km távolságban levő saséri rezervátum gémtelpe jár ide hordás idején. Évente 250 körüli mennyiséget pusztítanak el. Újabban mind több madár marad itt áttelelésre. VIII. hóban egy tömegben néha több százra szaporodik fel a számuk. Egy 1949. évben Müller Géza által Geszten jelölt madár ugyanezen évben a Fehértavon lövetett. 1950. II. 4-én egy orosz gyűrűs madár került kézre, melyet

Moszkvától északkeletre jelöltek a Ribinszki tónál a Darwin védterületen, 1949. VI. 30-án.

1948-ban telelésre visszamaradt 6, melyből 1949. II. 27-én kettő maradt. 1949. XII. 11-én még 31 volt, 1950. I. 15-én hét-nyolc, 1951. I. 12-én tizenhat, XII. 31-én 24, 1952. I. 20-án húsz, XII. 28-án huszonnyolc-harminc, 1953. I. 28-án ugyanannyi madár volt számolható. Említésre érdemes dátum 1950. XI. 18., amidőn 70 madár egy tömegben érkezett a kora reggeli órákban a Fehértóra.

Nagy kócsag (*Egretta alba L.*). A múlthoz viszonyítva gyakrabban mutatkozik. Észlelési adatai: 1948. IV. 16. egy, VII. 11. egy, IX. 2. egy, X. 29. egy, 1949. IV. 24. négy, VI. 23. három, VIII. 15. egy, 1950. V. 14. egy, VI. 3. kettő, VI. 6. három, VII. 23. egy, VIII. 27. kettő, 1951. VI. 17. tizenhat! „V”-formátumban repültek, VII. 1. egy, VII. 29. négy, VIII. 5. négy, IX. 6. egy, X. 21. egy. 1952. IV. 19. egy, V. 11. egy, VIII. 24. egy, 1953. V. 10-től 6—7 tartózkodik a tavon, éjszakázni a vörösgém-telepre járnak. V. hó végén nádvágógép a telepet megsemmisítette. Valószínű a halastóban a kócsag ez évben lefészkelte volna. 1953. VIII. 29. két madár.

Kis kócsag (*Egretta garzetta L.*). A tiszai ártérnek Algyő feletti szakaszán rendszeres költőmadár. Legtöbb fészkel a Sasérben, hol átlag 20—25 párja költ. Innen járnak el változó számban nyáron is a Fehértóra. A költés után július második felében néha 40—50 is megszámlálható. Néhány napi tartózkodás után továbbmennek.

Bölömbika (*Botaurus stellaris L.*). Amióta a rezervátumot a széki sás hatalmába vette, néhány párban rendszeres költő.

Széki csér (*Glareola pratincola L.*). Egyre kevesebb számban mutatkozik. Kedvelt megtelepedő helyei: a kopár zátonyok, szikes földnyelvek hiányában számolni kell elmaradásával. Előfordulási adatai: 1948. V. 1. egy, V. 17. egy, V. 25. három, V. 27. hét, 1951. V. 14. egy, VII. 1. három, VIII. 5. huszonötös vonuló csapat, VIII. 16. egy, IX. 16. négy, IX. 23. egy, 1952. V. 20. kettő, VIII. 24. egy.

Balkáni kacagógerle (*Streptopelia decaocto Friv.*). Terjeszkedése során mint kóborló kerül el mind gyakrabban a halastói telep kertjébe. 1951. XII. 26-án gyűjtöttem be.

Daru (*Grus grus L.*). Március közepétől november hó végéig változó, de sohasem nagy számban vonul át. Legtöbb mutatkozott 1948. IX. 12. tizennégy, 1949. XI. 17. hetvenöt, 1950. X. 22. kb. hatvan, 1951. X. 24. huszonegy, 1952. XI. 14. ötvenöt-hatvan. Nem ritkaság egyesével-kettesével a nyári előfordulása. Ilyenkor azonban csak egy-két napig időznek.

Réti sas (*Haliaeetus albicilla L.*). 1948- és 1949-ben egy-kettő állandóan látogatta a tavat nyáron is. Feltehető, hogy ez évben a tiszai ártéren valahol fészkelte. 1951-ben is volt nyári mutatkozása, rendszerint azonban a fészke környékén lövésre kerülhet, mert egyszerre elmarad. 1950- és 1952-ben nyáron nem észleltem. Az őszi halászat idején több is látható (4—5). Legtöbb volt 1952. I. 6-án, amidőn együtt nyolc példányt figyeltem meg.

Héjasas (*Hiraaetus fasciatus Vieill.*). Első fehértavi jövevényét kell megjelölni abban a nagytestű, hosszúfarkú ragadozóban, mely 1949. VI. 9-én alig 60—70 m magasságban, tőlem kb. 150 m távolságban vonult át

a terület felett. Világos sárgásszürkés madár volt, kormánytollain az igen messziről feltűnő csikozás jól kivehető volt.

Nagy békászó sas (*Aquila clanga Brehm*). Igen ritka jelenség a számára alkalmatlan kopár, fátlan, sík területen. Évek telnek el, míg egy-egy példány átrepülve feltűnedezik. 1948. IV. 25. egy, 1949. VI. 5. egy, IX. 25. egy, 1950. XI. 12. egy volt megfigyelhető. E legutóbbi észlelésnél egy csaknem fekete, alig világosabb deréktájú sas három napon keresztül volt vendége a rezervátumnak.

Fehérfarkú ölyv (*Buteo rufinus Creutzschm.*) egy példányát 1947. X. 12-én lőttem. Tojó.

Barna rétihéja (*Circus aeruginosus L.*). Rendszeres fészkelő 3—5 párban. A halastavi nádasok irtásával fészkelő helyét áttette a rezervátum sűrű sástengerébe.

Hamvas rétihéja (*Circus pygargus L.*). Mint új faj 1947. IX. 14-én jelentkezett 2 öreg madár képében. E területet elkerülő fajból 1954. IV. 24-én került lövésre egy tojó. Ebben az időben egyesével néhány példány átvonulhatott a terület felett.

Kis sólyom (*Falco columbarius Tunst.*). Inkább a mezőgazdasági területeken és városokban figyelhető meg előfordulásuk és számuk, de a Fehértó sík vidékére is elkerülnek, ahol főleg hómentes időben kenderike, nádisármány, hósármány csapatokra vadásznak. 1949., 1950., 1952. évben csak ritkaságként mutatkoztak, míg 1953-ban minden utam alkalmával megfigyeltem e fajból 2—3 példányt.

Holló (*Corvus corax L.*). 16 éven keresztül hiányzott adata a naplomból. Költési időben (1950. IV. 20.) *Mannsberg* észlelte a Fehértavon egy példányát. Ez év nov. 12-én 2 példány tűnik fel, melynek egyike XI. 20-án került lövésre. XII. 31-én és 1951. I. 12-én ismét egy példánya volt megfigyelhető. 1953 novemberében is hallottam jellegzetes hangját, de a madarat nem láttam. Késő őszi időben való megjelenésük összefüggésbe hozható a halászat után visszamaradt szeméthal-dög és sebzett vadlúd-dög bőséggel, bár máskor is megvolt e bőséges táplálkozás lehetősége, másfél évtizedig mégsem jelentkeztek.

Szarka (*Pica pica L.*) csak annyiban érdemes említésre, hogy az utóbbi években — megfelelő fák híján — a halastavak avas nádszegélyébe rejti a fészket. 4—5 pár a megszokott fészkelő.

Hósármány (*Plectrophenax nivalis L.*). A Fehértónak ez a jellegzetes őszei, hómentes téli időben rendszeres vendége éppúgy elmarad, mint a sziki fészkelők. A halastavaknak gyommentes kopár feneke éppúgy alkalmatlan számukra, mint a rezervátum széki sásos sűrű tengere. 1948—1949, 1949—1950 őszen és telén már csak egy-egy kisebb (12—15, 25—30 főből álló) csapat volt megfigyelhető. 1951-ben egy hetes csapat időzött pár napig. 1952—1953 telén egy tizenötös csapat mutatkozott, 1953—1954 őszen és telén nem volt megfigyelhető.

Nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides Savi.*). 1946 óta fészkelése kimutatható. Ez évben volt, hogy halhiány miatt két nagy halastó csak részleges feltöltést kapott. A sekélyvizű nádasokban egyszerre meghonosodtak és éveken át költöttek. Mindaddig, míg a halastavak partvédő nádfonásában helyet találtak, fészkeltek. Újabban a halastavakat színültig töltik, az

utóbbi két évben a fészkelések elmaradtak. Ugyanez vonatkozik a kékbegyre (*Luscinia svecica cyaneacula* Wolf) is. Mint fészkelő eltűnedezik lassanként a hantmadár (*Oenanthe oenanthe* L.). A rendes 40—50 fészkelő pár helyett mindössze 2—3 pár találja meg költőhelyét. Régebben a földkéreg repedéseiben is költött.

A búbos banka (*Upupa epops* L.). 1949- és 1950-ben a Fehértó-széli tanyák nagyszámú költőmadara volt. 1951- és 1952-ben érthetetlen okokból fészkelésük csaknem teljesen kimaradt. 1953-ban már ismét jelentkeztek fészkelők. Keleti barkós cinege (*Panurus biarmicus russicus* Brehm.) átvonuló, téli kóborló faj, mely igen változó számban szokott megjelenni. Rendszeresen egy-egy csapat figyelhető meg, de 1952- és 1953-ban számuk feltűnő nagy volt. 1953. VI. 21-én egy tojó példányt figyeltem meg. Megfelelő nádas híján azonban aligha tételezhető fel fészkelése.

Középeurópai függőcinege (*Remiz pendulinus* L.). A fészkelő párok száma a halastói fűz-szegélysorok növekedésével egyre szaporodik. Nyári előfordulása 1950 óta ismeretes, de ekkor még nem bukkantam fészkére. 1950—1951-ben 3—4 fészkelő pár volt, 1953-ban a fészkelő párok száma 15—20 körül volt. Egész évben megfigyelhető a halastó nádasában. Télen is szép számmal áttelel. Érdekes megemlíteni, hogy a fészkekhez ragaszkodása mily fejlett. Szélvihar szakította le fészket, melyben már nevelt. A halór zsineggel a fának másik oldalára kötötte fel a fészket. A madár a megváltozott körülmények között is felnevelte fiait.

A halüzem telepének és a halastavak fűz-szegélyének fokozódó lombosodásával magyarázhatók a következő fajoknak a gyűjtemény számára való begyűjtése: Aranymálinkó (*Oriolus oriolus* L.), Szalakóta (*Coracias garrulus* L.), Zöld küllő (*Picus viridis* L.), Középeurópai nagy fakopáncs (*Dryobates maior pinetorum* Brehm.), Szőlőrigó (*Turdus musicus* L.), Balkáni kacagógerle (*Streptopelia decaocto* Friv.), Középeurópai őszapó (*Aegithalos caudatus europaeus* Herm.), Északi őszapó (*Aegithalos caudatus* L.), Kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus* L.), Kerti fakusz (*Certhia brachydactyla* Brehm.), Meggyvágó (*Coccothraustes coccothr.* L.), Erdei szürkebegy (*Prunella modularis* L.), Fogoly (*Perdix perdix* L.), Fácán (*Phasianus colchicus* L.)

Ha összevetjük a madárvilág képét 15 éves távlatban, azt látjuk, hogy az utolsó 5 év folyamán a táj átalakításával egyidejűleg nagy változás következett be. Bár a fajok száma emelkedett, de a szikes puszta típusmadarainak száma csökkenőben, némelyike eltűnőben van. A rezervátum pedig éppen ezen fajoknak a megmentése érdekében vette védelmébe az ősszikes mocsarat. A Természetvédelmi Tanácsnak a feladata lesz, hogy a további tájálakítás ne okozzon maradandó veszteséget; az ősszikes rezervátum pedig visszanyerje ősi képét, amelyet a túlzott gondozás változtatott át szikes pusztából sásos dzsungellé.

Recent Data on the Birds of Lake Fehértó near Szeged

1949—1953

By *Dr. Peter Beretzk*

My previous communication on the subject (*Aquila* LI—LIV, p. 51—80) was closed towards the end of the year 1948. During the five years that have passed since, the landscape of Lake Fehértó has changed a great deal. Again some 1000 acres of the waters and pastures with sodaic soil, yet unchanged by human hand, have in the meantime been turned to fish-ponds. To that extent, as the deep, fresh water-level has increased, the area of original sodaic wild-waters has become constricted and this has caused certain changes in vegetation and animal-life as well. This change would not be unfavourable though, if in addition to the reserved territory of about 1300 acres, enough suitable haunts would have been left to the birds of the original landscape. But thus just the characteristic species living on the sodaic pastures, bogs and lakes are gradually diminished, whereas new species living in sweet waters are settling in the area. Among these birds, that are tied to sodaic soil, the Kentish Plover, Pratincole, Lapwing, Curlews, Little Tern — generally the waders — have decreased, some species are even disappearing. The Bluethroat, Savi's Warbler, Reed-Bunting and Wheatear have disappeared as nesting species because the water-level has been greatly lifted. It is a great pity, that just those species of birds have decreased that are characteristic of the area. The Avocets had already increased to more than 100 pairs, but during the last two years their number has catastrophally fallen to not more than 8—10 pairs.

The statistical number of species stated on the area has increased from 211 to 240 during the last five years, 217 species of them have been collected. The number of breeding-species has increased from 39 to 62. The number of birds stuffed — skins included — now amount to 786, compared to 523. On Lake Fehértó the Raven, Hooper Swan, Oystercatcher, Red-Necked Phalarope, White-Tailed Buzzard, Adriatic Black-Headed Gull, Slavonian Grebe etc. and also many species of song-birds have been collected. The Slavonian Grebe (*Podiceps auritus* L.) has only been collected twice yet in the Carpathian-Basin and only a few uncertain observations are known. This bird was shot on Lake Fehértó on the 19th of November 1949. The Adriatic Black-Headed Gull was breeding on Lake Fehértó in the years 1953 and 1954.

The Caspian Tern and Raven appeared more and more frequently above Lake Fehértó. In the winters of 1950/51 and 1951/52 the Bearded Tits appeared in unusual number. As the willows are growing, Penduline-Tits are breeding in increasing number, only in the case, when the sedge is cut, their nests cannot be finished because there are no sedge-bulbs available. The number of Peregrine-Falcons and Merlins, also that of White-Tailed Eagles varies from year to year. On the 9th of June 1949 I observed a large raptorial bird, which in my opinion could only be Bonelli's Eagle. This is its fourth occurrence in Hungary.

I have yet to mention the Red-Breasted Goose of which species 3 smaller flocks appeared during the last five years.

Новейшие данные по орнитофауне Фехерто (Белое Озеро) в г. Сегед за 1949 и 1950 г.

Автор: *Берецк Петер*

Прежнее свое сообщение (*Aquila*, LI—LIV, p. 51—80) автор закончил концом 1948 г. С тех пор ландшафт Фехерто существенно изменился т. к. рыбное хозяйство заняло новых 500 кад. хольдов, таким образом площадь древних засоленных почв все уменьшается, и тем вызываются изменения как во флоре, так и в фауне. Эти изменения не могут считаться неблагоприятными для птиц вообще, только для некоторых видов. Сократилось число варакушек, соловьиных сверчков,

обыкновенных каменок, удонов, луговых торкушек, морских зуйков, средних кроншнепов. Причина сокращения числа первых двух видов заключается в том, что с наполнением рыбоводных прудов вода покрывает камышевую тканьину, в которой эти птицы любят свить свои гнезда. Сокращение числе последних трех видов тем более болезненно, что они вместе с некоторыми другими видами создают характеристику территории.

19. XI. 1949 г. новым гостем на Фехерто была (*Podiceps auritus*) красношейная поганка. Этот вид в карпатском долине всего два раза попадался и известны о ней только некоторые мнимые наблюдения.

За вышеуказанные два года часто появлялись чиграва, плосконосый плавучик и ворон. В конце 1950 г. большой массой пролетела усатая синица. После двухлетнего отсутствия снова вернулись пуночки.

В годы, когда скашивают осоку, в меньшем числе гнездится обыкновенный ремиз, т. к. не находит материала для свивания гнезд. Также сократилось число перезимующих дербников и сапсанов. Орланбелохвост становится все более частым посетителем Фехерто. 9. VI. 1949 г. автор наблюдал большого хищника, который по его мнению мог быть только длиннохвостый орел; этот четвертый случай его нахождения в Венгрии.

Очень увеличилось число шилоклювок. Из менее привычных пролетных птиц можно отметить пролет стаи, состоявшей из шести краснозобых казарок. Пролет наблюдался 20. X. 1949 г.